

NECROPOLA DE INCINERAȚIE DIN EPOCA BRONZULUI DE LA VISAG (r. Lugoj, reg. Banat)

DE

VLADIMIR DUMITRESCU și ION STRATAN

În toamna anului 1957, cu prilejul arăturilor adânci făcute pe terenul numit Brūk de pe teritoriul com. Visag, situat pe partea dreaptă a șoselei naționale Lugoj-Reșița, în dreptul km 13,440—13,515, au fost scoase la iveală unele fragmente ceramice; despre această descoperire Muzeul raional Lugoj a fost înștiințat în cursul anului următor, iar cercetarea făcută în 1958 la fața locului de I. Stratan a dus la descoperirea unor numeroase fragmente ceramice și oase calcinate, aflate în arătură în grupe situate la aproximativ 2 m unele de altele. Printre fragmentele ceramice erau și unele funduri de vase conținând încă oase calcinate, așa încît nu putea fi nici o îndoială că aceste descoperiri indicau prezența unui cimitir de incinerare. Numărul grupelor de cioburi observate și adunate de I. Stratan fiind de peste 30, se poate presupune că în cimitirul de incinerare de la Visag au fost cel puțin tot atîtea morminte, chiar dacă în laboratorul Muzeului raional Lugoj nu au putut fi întregite atîtea vase. Pe de altă parte, în afară de aceste fragmente și de oasele calcinate, cu prilejul cercetării din 1958 nu s-au mai descoperit și alte obiecte.

Deși în toamna anului 1957 și în primăvara lui 1958 terenul fusese desfundat prin arăturile adânci pentru plantarea puieților de pomi fructiferi, am socotit necesar ca, înainte de publicarea materialelor ceramice amintite mai sus, să mai întreprindem o cercetare la fața locului și să facem și cîteva sondaje. Ca atare, în luna iunie 1961 am săpat 5 șanțuri de sondaj, dintre care trei de cîte $45 \times 1,20$ m, orientate E—V, și două de cîte $7,50 \times 1$ m, orientate N—S, pentru a creșta astfel întreaga porțiune de teren pe care se găsiseră fragmentele ceramice, printre șirurile de pomi din livadă.

În afară de cîteva fragmente ceramice și de foarte puține oase calcinate, cu totul răzlețe, care nu se aflau în nici un caz *in situ*, ci fuseseră purtate de plug, în șanțurile noastre de sondaj nu s-au mai găsit alte materiale arheologice, după cum nu s-au putut preciza nici urmele fostelor gropi de morminte. Este evident deci că aceste gropi fuseseră foarte puțin adînci și pare destul de probabil că cimitirul respectiv nu a fost prea întins și nu a

fost folosit un timp îndelungat, căci altfel resturile inventarelor funerare ale mormintelor ar fi fost mai numeroase și răspândite pe o zonă mai mare.

În aceste condiții, nu ne rămîne decît să descriem materialele recoltate de I. Stratan și restaurate la Muzeul raional Lugoj, unde ele sînt și păstrate, și să încercăm încadrarea lor culturală și cronologică.

★

Asupra ceramicii din necropola de incinerare de la Visag se pot da următoarele indicații de ordin general. Cu excepția unor torți izolate, toate cioburile și vasele întregite au suprafețele brune; chiar cînd sînt foarte netede, nu se observă un lustru strălucitor, așa cum se constată pe vasele lustruite mecanic.

În spărtură, unele sînt complet brune, în timp ce altele sînt negre, avînd numai suprafețele brune. În schimb, un vas este negru pe fața interioară, deși pe aceea exterioară este brun. Pe de altă parte, faptul că porțiunea brună nu se rezumă la o pojghiță cu totul superficială, ci este de cele mai multe ori (proporțional vorbind) destul de groasă, dovedește că nu este vorba de un înveliș de altă culoare, ci de efectele arderii în cuptor.

Uneori pasta este fină și densă, altele însă este neomogenă și conține multe pietricele, iar în porțiunile pe care suprafața este roasă pietricelele au răzbit chiar la suprafață. Nu se observă însă nici o legătură între calitatea pastei și prezența sau lipsa pietricelelor, pe de o parte, și felul ornamentului, pe de alta.

Ornamentarea este incizată, împunsă (șiruri de gropițe-alveole) sau apăsată, precum și realizată cu măturica, dar mai ales cu un instrument dințat ca un pieptene; diferitele tehnici ornamentale sînt uneori combinate pe aceleași vase (respectiv cioburi), după cum există și vase nedecorate. Regularitatea celor mai multe dintre grupele de linii paralele dovedește că decorarea cu un instrument dințat este mult mai frecventă decît aceea cu măturica.

Odată făcute aceste precizări de ordin general, trecem la descrierea diferitelor vase, întregite total sau parțial.

1. Vas avînd oarecum forma unui sac sugrumat la gît, cu două torți îndoite în unghi aproape drept (fig. 1/1), cu gîtul larg și deschis ca o pîlnie. Peretele este proporțional foarte subțire, îngroșîndu-se treptat spre fundul ușor profilat. Lutul nu conține pietricele; arderea s-a făcut pînă la brun-intens spre roșcat, iar suprafața este puțin corodată. Pe singurul fragment care se mai păstrează din buză se văd cîteva creștături-alveole.

2. Vas cu corpul sferic (fig. 1/2), avînd un gît foarte larg, mai degrabă tronconic decît cilindric. Buza este ușor îngroșată la exterior, iar peretele se îngroașă începînd de la mijlocul înălțimii spre fundul gros și ușor profilat. Lutul este bine frămîntat și lipsit de impurități. Suprafața, brună-deschis, are pe alocuri pete negre, desigur de la focul rugului de incinerare. Un briu alveolar, relativ orizontal, încinge vasul ceva mai sus de diametrul lui maxim. În patru puncte diametral opuse briul ia aspectul unor proeminente lunguiețe, crestate și ele cu cîte două-trei alveole. Sub briu, toată suprafața urnei este decorată cu benzi curbe de cîte 6—7 și mai multe liniuțe-șanțulețe; faptul că aceste benzi nu au aceeași lățime și nu cuprind același număr de liniuțe — care la rîndul lor nu sînt situate

la distanțe egale unele de altele — pare a dovedi că decorul nu a fost executat cu un instrument-pieptene, ci cu o „măturică”. Aceste benzi curbe

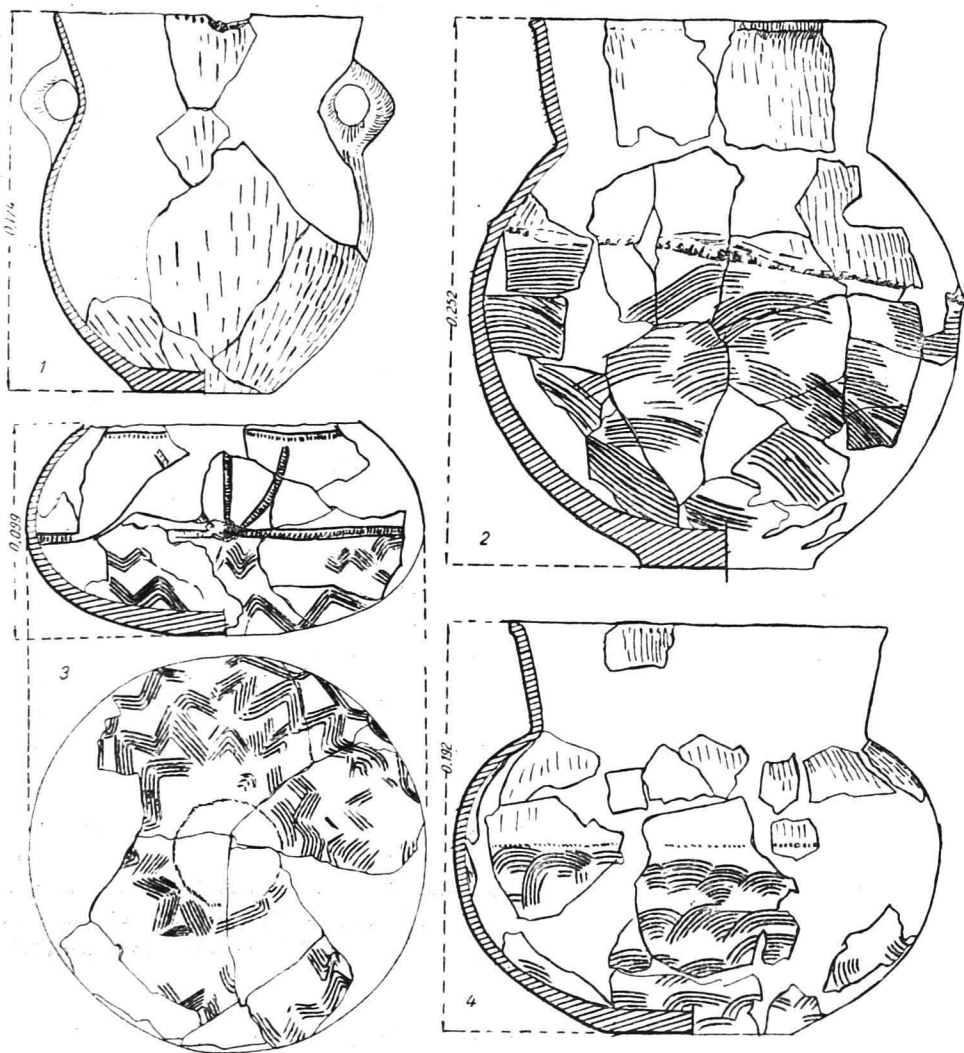

Fig. 1. — Urne din necropola de incinerare din epoca bronzului de la Visag, restaurate la Muzeul din Luvaj.

nu au de altfel nici aceeași lungime și nu sînt dispuse simetric pe corpul vasului, unele impietînd puțin asupra celorlalte; marea lor majoritate sînt arcuite în sus.

3. Vas mai mult sau mai puțin de aceeași formă ca a celui precedent, dar cu corpul mult turtit și fără profilarea fundului (fig. 1/4), cu gîtul de asemenea ca o pilnie larg deschisă și cu buza îngroșată la exterior. Peretele se îngroașă spre fund, unde atinge grosimea maximă. Lutul fin, peretele ars pînă la brun-închis, cu pete negre. Pe alocuri suprafața fragmentelor este puternic corodată. Partea îngroșată a buzei a fost decorată cu mici creștături. Pe mijlocul corpului, un șir orizontal de creștături-împunsături încinge vasul. Jumătatea inferioară a fost decorată cu aceleași segmente curbe de benzi compuse din cîteva zgîrieturi-șanțulețe; curbura benzilor este mai accentuată, iar benzile sînt mai înguste și mai scurte, fiind dispuse ceva mai regulat.

4. Corpul unui vas oarecum de aceeași formă cu precedentul, dar mult mai turtit, al cărui gît (foarte larg) lipsește cu totul (fig. 1/3). Peretele este destul de gros, iar fundul, foarte gros, ușor convex. Lucrat dintr-o pastă fină, a fost ars pînă la brun-închis și are multe pete negre, probabil din pricina arderii secundare. De altfel, suprafața este destul de corodată, pe alocuri un strat întreg fiind desprins și căzut de pe peretele vasului, probabil și din pricina acidității solului în care a fost îngropat. Decorul se compune din două zone diferite, fiind realizat totodată prin două maniere deosebite. Linia mediană a corpului este subliniată printr-o bandă îngustă obținută prin două linii incizate paralele și umplută cu mici creștături verticale. Cel puțin în două locuri (dar mai probabil chiar în patru), această bandă este întreruptă de o mică proeminență rotundă, de la care pornesc în sus, desfăcute în evantai, trei benzi realizate și decorate în același fel ca și banda mediană. Buza vasului este subliniată printr-o linie adîncită-incizată, sub care se află un șir de creștături-împunsături de același fel cu acelea ce umplu benzile amintite. Jumătatea inferioară a vasului este decorată în schimb cu benzi de cîte patru și cinci liniuțe zgîriate apăsate, unele dispuse oarecum la întimplare, iar altele mergînd într-o vîlurire orizontală mai lungă și mai organizată pînă spre fund. Instrumentele cu care a fost executat acest decor au avut mai degrabă forma unui pieptene.

5. Vas din aceeași familie de forme ca și cele precedente, al cărui corp nu mai este sferic și al cărui gît larg a fost reconstituit ipotetic (fig. 2/1), deoarece nici unul dintre fragmentele păstrate nu ajunge pînă la buză. Peretele se îngroașă spre fundul gros de aproape 3 cm. A fost ars la brun-intens spre roșcat, fiind pe alocuri foarte corodată. Nu se observă pietricele în pastă, dar nici nu a fost decorat.

6. Văscior cu corpul sferic turtit și cu gît scund și larg (fig. 2/2), ars la brun-închis; pasta este destul de uniformă. Cea mai mare parte a suprafeței este puternic corodată, de pe ea fiind desprinsă întreaga pătură superioară, care are 1—2 mm grosime. Pe puținele porțiuni necorodate, suprafața este foarte netedă, indicînd o lustruire. Pe una dintre puținele porțiuni în stare bună de conservare se mai observă două linii împunse relativ vertical.

7. Vas relativ tronconic, cu buza foarte ușor sugrumată și aplecată în afară (fig. 2/3); fundul este gros și ușor profilat. În secțiune se observă pietricele destul de mari; suprafața este brun-roșcată, dar foarte coro-

dată; pe alocuri arderea peretelui s-a făcut la roșu puternic. Se păstrează o singură toartă relativ plată, deși nu este exclus ca vasul să mai fi avut încă una. Începînd de la circa 1 cm sub buză și mergînd pînă aproape de fund, decorul este compus din șanțulețe incizate în grupe verticale-paralele,

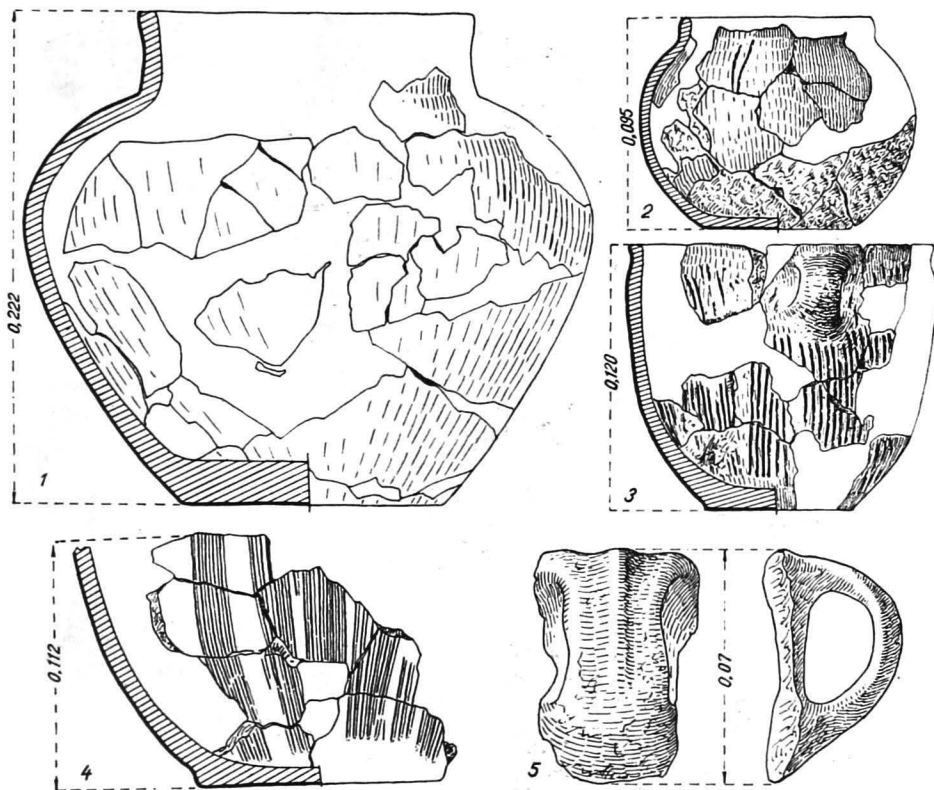

Fig. 2. — Urne și fragmente ceramice din necropola de la Visag.

pe alocuri atît de apropiate unele de altele încît acoperă porțiuni întregi din suprafața vasului.

8. Fragment din partea inferioară a unui vas mare (fig. 2/4), care, judecînd după arcuirea peretelui, s-ar putea să fi fost mai degrabă de forma vasului nr. 2 decît de aceea a vasului nr. 7, de care îl apropie însă decorul. Peretele gros a fost bine pătruns de ardere, avînd o culoare brună-roșcată, pe alocuri înnegrită atît în secțiune, cît și la suprafață. În pastă au fost frămîntate pietricele, dintre care unele au răzbit pînă la suprafață. Decorul constă din benzi verticale de striuri-șanțulețe, mergînd pînă aproape de fundul profilat, uneori unindu-se și acoperind porțiuni mai mari din suprafața vasului.

9. Dintre fragmentele ce nu aparțin celor opt vase descrise mai sus, în privința cărora se pot face aceleași observații generale din punctul de vedere al tehnicii, o bună parte sînt decorate. S-au folosit atît inciziile, cît și creștăturile și împunsăturile, după cum nu lipsesc nici grupele de linii curbe etc., uneori în combinații mai complexe decît acelea de pe vasele descrise mai sus.

Iată, de pildă, pe două fragmente provenind probabil de la același vas (fig. 3/8 și 9), în locul segmentelor curbe de șanțulețe paralele avem o singură bandă vălurită care se desfășoară orizontal sub banda îngustă incizată și umplută cu creștături-alveole verticale. Spațiile dintre arcurile

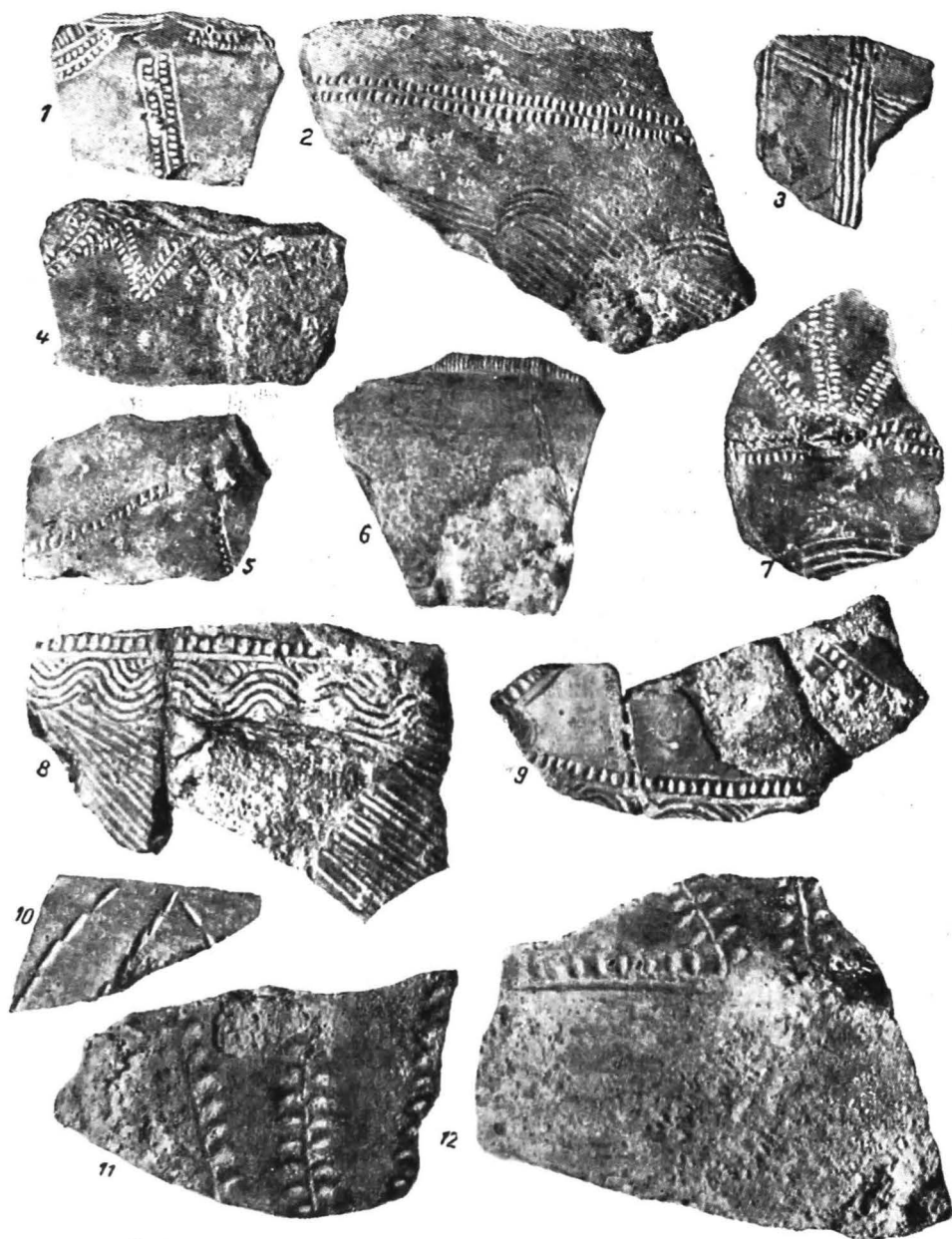

Fig. 3. — Fragmente ceramice din necropola de la Visag.

vălurite și banda îngustă au fost umplute cu liniuțe, în timp ce sub banda vălurită suprafața vasului pare a fi fost acoperită în întregime cu incizii-șanțulețe piezișe, mai mult sau mai puțin paralele. Pe de altă parte, în zona de deasupra benzii orizontale se văd benzi înguste piezișe, de asemenea

umplute cu creștături-alveole, decor întâlnit și pe alte fragmente. În unele cazuri, în locul unei singure benzi înguste avem o bandă dublă, formată din trei linii paralele, având în interior șiruri de creștături-alveole (fig. 3/1). În locul acestor benzi, de multe ori se întâlnesc câte două șiruri paralele

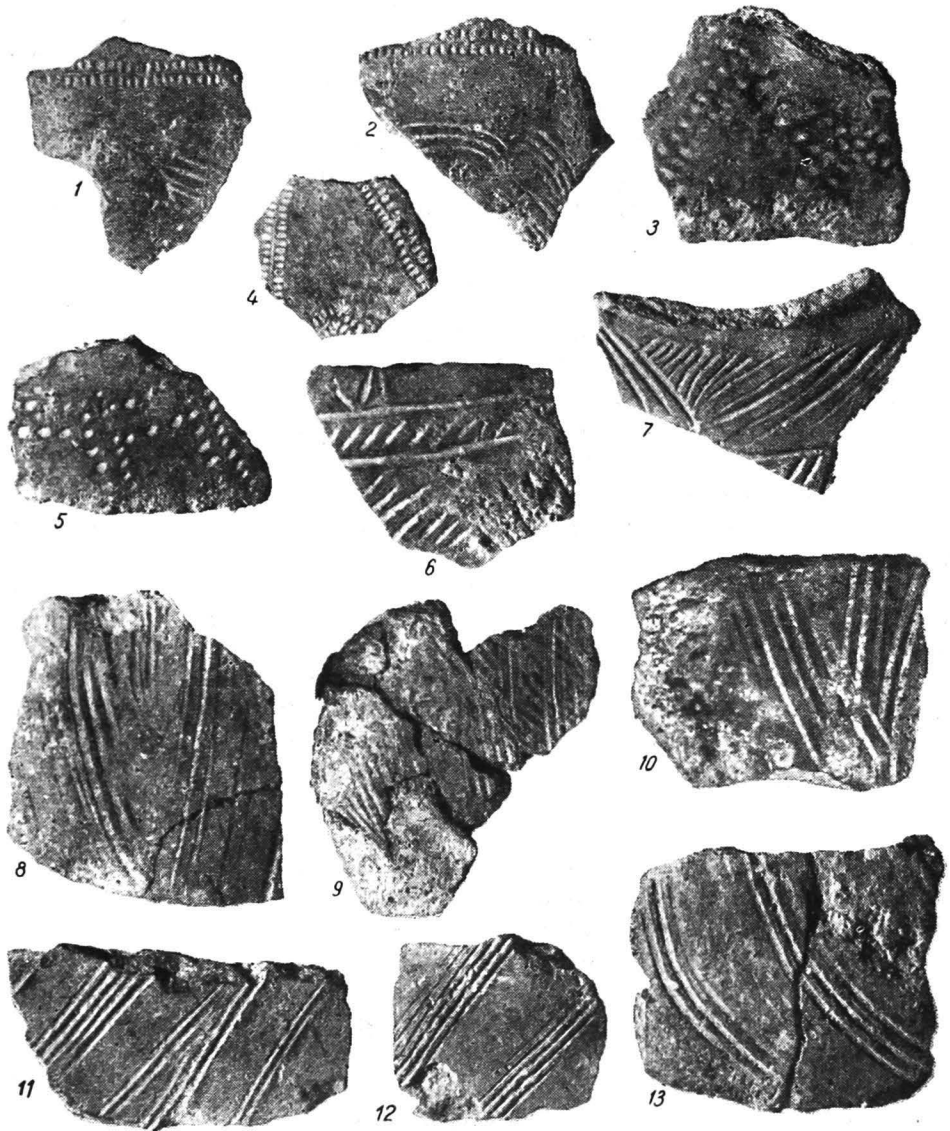

Fig. 4. — Fragmente ceramice din necropola de la Visag.

de alveole despărțite de câte o linie fin incizată (fig. 3/2, 7 și fig. 4/4), această combinație fiind trasată pe vas în diferite feluri : orizontal, pieziș, în evantai și chiar în zigzag (fig. 3/4), uneori în combinație cu proeminențe (fig. 3/7). Pe un fragment se văd șiruri simple de creștături executate neglijent, uneori lângă linia incizată, alteleori chiar pe aceasta (fig. 3/5). De multe ori în locul alveolelor crestate avem mici alveole-gropițe execu-

tate cu un vîrf bont, fie în cîte două șiruri paralele, orizontale sau verticale (fig. 4/5), fie de o parte și de alta a unei linii incizate (fig. 3/11), o dată formînd chiar un desen mai complicat (fig. 4/3).

Benzile de șanțulețe paralele, uneori curbe, alteori piezișe și uneori chiar încrucișîndu-se, par să fi constituit de asemenea un decor frecvent, deoarece se găsește pe multe fragmente (fig. 3/3). Alteori decorul de linii incizate pare să fi fost mai complicat, întreaga suprafață a unor fragmente fiind acoperită cu asemenea linii, grupate în diferite feluri (fig. 4/7). Mai amintim o bandă îngustă, orizontală, umplută cu liniuțe verticale paralele foarte fine și dese (fig. 3/6), precum și o bandă ceva mai lată, umplută cu creștături lungi piezișe (fig. 4/6) și, în sfîrșit, pe un singur fragment, linii piezișe formate din împunsături-creștături lungi, trasate în continuare (fig. 3/10).

O bună parte din materialele ceramice de la Visag descrise mai sus au analogii destul de precise în cultura Verbicioara din Oltenia, atît în privința unora dintre formele vaselor, cît și în ceea ce privește învelișul brun și decorul. Este adevărat că, din pricina faptului că majoritatea materialelor descoperite în așezările acestei culturi din Oltenia sînt încă inedite, nu sîntem în măsură să indicăm analogii pentru toate descoperirile de la Visag, dar ni se pare că asemănările și uneori identitățile ce se pot stabili sînt convingătoare.

Astfel, dacă ne referim la forme, putem spune că cel puțin vasele cu corpul relativ sferic și mai mult sau mai puțin turtit și cu briu pe mijloc (fig. 1/2 și 4) se apropie în linii generale de unele dintre vasele descoperite sigur în așezări și niveluri ale culturii Verbicioara, chiar dacă unele dintre acestea au gîtul mai scund¹ și chiar torți plasate fie între gură și umăr², fie pe briul median³. De altfel și vasul de la Visag cu două torți la partea superioară a corpului (fig. 1/1) se apropie în linii generale de unele exemplare de la Verbicioara⁴, chiar dacă la acestea din urmă torțile sînt plasate ceva mai sus. De fapt, același vas seamănă în linii generale și mai mult cu un exemplar de la Kisapostag, în Ungaria⁵, datat din Bronzul timpuriu, deși și la acesta torțile pornesc chiar de sub buză.

În ceea ce privește celelalte forme, ele sînt sau incomplete, sau insuficient de caracteristice pentru a putea insista mai mult asupra lor.

Și în privința ornamentării incizate putem stabili unele analogii precise cu ceramica culturii Verbicioara din Oltenia.

Dacă ne referim, de pildă, la decorul despre care se spune în general că este executat cu măturica (dar despre care, așa cum am arătat, noi sîntem convinși că în cea mai mare parte a fost executat cu un instrument dințat ca un pieptene), acesta este frecvent pe ceramica culturii Verbicioara, fie că este vorba de grupe paralele verticale⁶, fie de grupe curbe. Nu tot

¹ D. Berciu, *Die Verbicioara-Kultur*, în *Dacia*, N.S., V, 1960, p. 123 și urm.

² *Ibidem*.

³ *SCIV*, III, 1952, p. 36, fig. 29/2 (dar și cu picior scund).

⁴ D. Berciu, *op. cit.*, fig. 4/10.

⁵ A. Mozsolics, *Der frühbronzezeitliche Urnenfriedhof von Kisapostag*, în *ArchHung*, XXVI, 1942, pl. X/27.

⁶ D. Berciu, *op. cit.*, fig. 4/10.

aceiași lucru îl putem spune despre decorul foarte organizat executat în aceeași tehnică pe vasul nr. 4 (fig. 1/3) de la Visag, pentru care deocamdată nu știm să se găsească analogii exacte în Oltenia.

Nu putem trece însă cu vederea faptul că decorul executat cu „măturica” și cel înrudit, în sănțulețe paralele, se întilnesc relativ frecvent și în ceramica altor culturi ale Bronzului timpuriu și mijlociu.

Astfel, atît la Vârșand, cît și la Socodor — așezări aparținînd culturii Otomani din vestul și nord-vestul României și răspîndită și în țările vecine — au fost găsite numeroase fragmente decorate în aceeași tehnică⁷. Este adevărat că aceeași ornamentare se găsește și la Toszeg în R. P. Ungară, într-un nivel mediu⁸, și A. Mozsolics îi spunea cu drept cuvînt *Kammstrichverzierung*, în timp ce decorul cu măturica propriu-zisă, neregulat și pe suprafețe mai întinse, se găsește la o adîncime mult mai mare⁹. Pe de altă parte, și unele vase de la Kisapostag sînt decorate cu grupe verticale de asemenea linii paralele¹⁰, după cum alte vase sînt decorate cu zgîrieturi neregulate și oarecum curbe pe cea mai mare parte a suprafeței exterioare¹¹ sau numai pe jumătatea inferioară¹². De altfel, unele elemente asemănătoare apar și în cultura Tei din Transilvania¹³, deși numai în parte dispuse în chip organizat, ceea ce întărește constatarea amintită mai sus asupra frecvenței acestui gen de decor. Fără îndoială însă că decorul acesta este de tradiție mai veche, de vreme ce el apare și în cultura Vučedol (= Zók) din regiunea Crișanei¹⁴. Tot mai vechi este și sistemul acoperirii întregii suprafețe cu asemenea linii paralele adînci, întilnit și pe unul dintre vasele de la Visag (nr. 7; fig. 2/3), deoarece se întilnește între altele și pe unele vase din cultura Baden¹⁵.

Dar și alte cîteva dintre elementele decorative de la Visag se întilnesc, cum e și firesc, în ceramica culturii Verbicioara din Oltenia.

Dintre cele mai caracteristice ni se par benzile înguste, formate din cîte două linii incizate și avînd în interior fie liniuțe incizate, fie creștături-gropițe. Asemenea elemente decorative se găsesc și în puținele materiale publicate din Oltenia¹⁶. Șirurile de împunsături-gropițe paralele, oarecum lunguiețe, executate de o parte și de alta a unei linii incizate, sau numai cîte un singur șir de asemenea împunsături însoțind o linie incizată, sînt și ele cunoscute în ceramica inedită aparținînd culturii Verbicioara din Oltenia¹⁷. Nu trebuie trecut cu vederea faptul că în special benzile înguste

⁷ D. Popescu, *Cercetări arheologice în Transilvania*, în *Materiale*, II, 1956, p. 41 și urm.; vezi fig. 7/3—4, 10; fig. 8/2 și 14; fig. 73/7 și 73/9; idem, *Einige Bemerkungen zur Bronzezeit Siebenbürgens*, în *ActaArch—Budapesta*, VII, 1956, p. 301 și urm., vezi fig. 1/1—2, 7, 8 etc.

⁸ A. Mozsolics, *Die Ausgrabungen in Tószeg im Jahre 1948*, în *ActaArch—Budapesta*, II, 1952, p. 35 și urm.; p. XII/15, nivel j.

⁹ *Ibidem*, pl. XXIV/1b, nivel t.

¹⁰ A. Mozsolics, *Der frühbronzezeitliche Urnengraberfeld ...*, pl. X/26.

¹¹ *Ibidem*, pl. XII/10.

¹² *Ibidem*, pl. XI/5.

¹³ D. Popescu, *Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen*, fig. 31/1 și 5.

¹⁴ J. Banner, *Das Tisza—Maros—Körös Gebiet bis zur Entwicklung der Bronzezeit*, 1942, p. CXXXIV.

¹⁵ J. Banner, *Die Pécseler Kultur*, pl. LIII/1.

¹⁶ D. Berciu, P. Purcărescu și P. Roman, *Cercetări arheologice în raionul R. Vilcea*, în *Materiale*, VII, p. 131 și urm.; vezi fig. 1/9 și 2/1, comparabilă cu fragmentul nostru.

¹⁷ Pentru materialele inedite, informațiile ne-au fost transmise de D. Berciu.

cu creștături sau incizii paralele în interior sînt foarte frecvente în ceramica epocii mijlocii a bronzului din Transilvania și din Ungaria. Astfel, în cultura Otomani, pe un fragment ceramic de la Socodor¹⁸, avem atît benzi cu linii piezișe în interior, cît și grupe de zgîrieturi verticale executate cu pieptenele, după cum pe alte numeroase vase și fragmente de la Socodor și Vârșand apar benzile cu creștături în interior¹⁹ foarte asemănătoare aceloră de la Visag. Și în cultura Periam-Pecica din regiunea apuseană a văii Mureșului astfel de benzi sînt cu totul frecvente²⁰, așa încît este vorba de un sistem decorativ comun culturilor Bronzului mijlociu din regiunea Mureș-Tisa. Amintim că și la Tószeg s-au găsit fragmente ceramice decorate în acest fel, în nivelurile inferioare²¹, dar și în stratul superior²², din care provine și un fragment în al cărui decor se află și linii incizate crestate de liniuțe perpendiculare²³, oarecum la fel cu decorul de pe fragmentul de la Visag reprodus în fig. 3/5.

Nu ni se pare însă util să prelungim această căutare de analogii, dar este poate necesar să semnalăm că benzile paralele cu creștături în interior nu lipsesc nici din cultura Coțofeni²⁴, nici din cultura Baden²⁵, culturi ce au jucat în chip firesc un anumit rol la nașterea culturilor epocii bronzului din regiunile Dunării de mijloc. De asemenea, decorul cu șiruri de creștături-gropițe se leagă probabil de tradiția ceramicii culturii Baden, în cuprinsul căreia găsim nenumărate șiruri de gropițe paralele și de care ni se pare că nu putem face abstracție atunci cînd încercăm să precizăm originea acestui sistem de ornamentare. Sistemul punctelor-gropițe dispuse în cîte două șiruri paralele sau de-a lungul motivelor incizate este foarte frecvent în cultura Baden²⁶ și am putea presupune că întregul decor cu impresiuni-puncte mai lunguiețe, circulare, dispuse în șiruri, de pe ceramica de la Visag și din celelalte materiale ale culturii Verbicioara și-ar putea avea punctul de plecare în cultura Baden²⁷.

În ceea ce privește situarea cronologică a necropolei de la Visag, credem că cea mai potrivită încadrare ar fi începutul perioadei mijlocii a epocii bronzului. Pe de altă parte, ținînd seama că primele morminte de incinerare ale culturii Verbicioara apar către sfîrșitul fazei a doua și începutul fazei a treia a acestei culturi²⁸, sîntem înclinați să situăm necropola

¹⁸ D. Popescu, *Cercetări arheologice în Transilvania*, fig. 30/4.

¹⁹ *Ibidem*, fig. 22/8, 25/6, 66/6, 71/1 etc.

²⁰ D. Popescu, *Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen*, fig. 18/8, 19/20, 20/2 etc.

²¹ J. Banner, J. Bóra și L. Márton, *Die Ausgrabungen von L. Márton in Tószeg*, în *ActaArch—Budapest*, X, p. 1 și urm.; fig. 3/4.

²² *Ibidem*, fig. 21/7—8.

²³ *Ibidem*, fig. 21/9.

²⁴ De exemplu, *Materiale*, III, p. 55, fig. 3/4, de la Băile Herculane.

²⁵ J. Banner, *Die Pécseler Kultur*, pl. LXXI/5.

²⁶ *Ibidem*, pl. CXVIII—CXIX, cu motivele decorative ale ceramicii culturii Baden.

²⁷ Mai mult pentru a nu omite unele asemănări decît pentru a ne gîndi la vreo înrudire directă, menționăm că în cultura mormintelor tumulare din Boemia și Moravia (*Hügelgräber Kultur*) se întîlnesc foarte frecvent în decorul ceramicii benzi înguste incizate avînd în interior creștături: cf. J. Schráníl, *Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens*, pl. XXIV/10 și 23; E. Jilková, *Der älteste und jüngste Horizont der westböhmisches Hügelgräberkeramik im Gräberfeld in Pilsen-Nová Horpoda*, în *PA*, XLIX, 1958, 2, p. 312 și urm., fig. 10/5. Tot în această necropolă, un vas (fig. 5/9) este decorat cu linii verticale distanțate, însoțite fiecare de ambele părți de cîte un șir de puncte-gropițe, întocmai ca pe unele exemplare de la Visag.

²⁸ D. Berciu, *Die Verbicioara-Kultur*, p. 154.

de la Visag în prima jumătate a evoluției destul de lungi a culturii Verbicioara. Iar faptul că materialele descoperite la Visag nu sînt toate identice aceloră cunoscute din Oltenia poate fi pus în legătură cu faptul că regiunea de formare a culturii Verbicioara a fost mai degrabă Banatul²⁹, ceea ce explică — ni se pare — și unele asemănări cu decorul ceramicii diferitelor culturi ale Bronzului timpuriu și mai ales mijlociu din regiunea Mureș și Tisa, la care ne-am referit în paginile precedente.

LA NÉCROPOLE D'INCINÉRATION DE L'ÂGE DU BRONZE DE VISAG

(district de Lugoj, région du Banat)

RÉSUMÉ

À l'occasion des travaux agricoles effectués pendant l'automne de 1957 sur le territoire du village de Visag, près de la route nationale Lugoj-Resița, dans le Banat, à quelque 13,5 km de Lugoj, ont été mis au jour certains tessons de céramique; au Musée de Lugoj on a pu reconstituer quelques vases (fig. 1—2). Les recherches ultérieures ont prouvé qu'il y avait eu là une nécropole d'incinération: en effet, outre des fragments céramiques, on y a découvert beaucoup d'ossements calcinés, dont quelques-uns à l'intérieur même des fragments d'urnes cinéraires. Par les sondages entrepris en 1961, nous avons été en mesure de préciser que cette nécropole — d'ailleurs assez peu étendue — avait été complètement détruite par les travaux agricoles. Les quelques tessons et les ossements calcinés trouvés à l'occasion de ces sondages n'étaient pas *in situ*.

Vu la manière dont avaient été groupés ces restes sur le terrain en 1958, on pourrait supposer que cette nécropole ne contenait pas plus d'une trentaine de tombes, dont les fosses — assez peu profondes — étaient creusées à des intervalles d'à peu près 2 m l'une de l'autre.

La céramique de la nécropole de Visag prouve que cette dernière appartenait à la culture de Verbicioara, identifiée surtout en Olténie, mais aussi dans le Banat, et qui date de la période moyenne de l'âge du bronze. La nécropole de Visag devrait être placée à la fin de la deuxième phase (et peut-être aussi au commencement de la troisième phase) de la culture de Verbicioara, à partir de laquelle se situent les plus anciennes des tombes à incinération de cette culture. La céramique de Visag présente cependant certaines analogies avec celle des autres cultures des périodes ancienne et moyenne de l'âge du bronze de la région de Tisa-Mureș, tandis que quelques-uns des éléments du décor peuvent être mis aussi en relation avec les cultures plus anciennes de cette même région.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Quelques-unes des urnes de la nécropole de l'âge du bronze de Visag, restaurées au Musée de Lugoj.

Fig. 2. — Urnes et fragments céramiques de la nécropole de Visag.

Fig. 3. — Tessons céramiques de la nécropole de Visag.

Fig. 4. — Tessons céramiques de la nécropole de Visag.

²⁹ *Ibidem*, p. 157.